

HUMANITAS

(TESTVÉRISÉG)

A JÁNOSRENDI SZÖVETSÉG HIVATALOS LAPJA

KÉZIRAT SZABADKÖMŰVESEK SZÁMÁRA.

SZERKESZTI:

AZ UNIO □ TAGJAIBÓL ALAKITOTT SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

CUPRINSUL

Fr.: Dr. P. C.: În căuterea spiritului european în literatura franceză modernă.

✧. Linie corectă trenului luminat.

Fr.: Dr. M. V.: Anul de munca 1935-36 al □ Unio.

Fr.: dr. E. J.: Francmasoneria maghiară în secolul XVIII. Informațiuni.

TARTALOM

✧.: Helyes vágányt a kivilágított vonatnak.

Dr. C. P. tv.: Európai szellem a modern francia irodalomban.

Dr. J. E. tv.: A XVIII. század magyar szabadkőművessége.

Dr. M. V. tv.: Az Unio □ 1935-36-os munkaéve.

Hírek a szabadkőművesség köréből.

INHALT

✧.: Richtige Geleise dem geleuchteten Zuge.

Br.: Dr. P. C.: Europäische Geist in der modernen französischen Literatur.

Br.: Dr. J. E.: Die ungarische Freimaurerei im XVIII. Jahrhundert.

Br.: Dr. V. M.: Arbeitsjahr 1935-36 der □ Unio.

Nachrichten.

Szabadkőműves-irodalom

Balassa József: Kossuth Amerikában. 250 P.

Balassa József: A szabadkőművesség története. 1— P.

Balassa József: A szabadkőművesség kézikönyve. (Káté.) I. Inasfok 150 P.

II. Legényfok. 1— P.

III. Mesterfok. 1— P.

Az itt felsorolt művek megrendelhetők a „Humanitas” kiadóhivatala utján.

DENTAL-DEPOT
Dr. BLATTNER

ORADEA

Strada Dr. Aurel Lazar No. 4.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kiadó!

Kiadó!

HUMANITÁS

KÉZIRAT SZABADKÖMŰVESEK SZÁMÁRA

Vágányt a kivilágított vonatnak

Irta: **

Gyakran vetődik fel bennem a kérdés: vajjon megfelelünk mi annak a feladatnak, amire vállalkoztunk? Eleget teszünk-e valóban szk. kötelességeinknek?

Sokszor úgy érzem, hogy gyönyörűen kivilágított vonatban ülünk. Köröskörül sötétség, de bent, a mi vonatunkban az eszme világossága és a nemes törekvések lelkes melegsége uralkodik. Az útra fel vagyunk készülve, lelkileg csiszolva, iskolázva. Mindenkinnek, aki ebben a vonatban ül, szabályszerűen ellenőrzött jegye van. Még mozdonyunk is van: ez időnként füstöl, dübörög, úgy tesz, mintha indulna. Ilyenkor kinézünk, szétnézünk: mégis mindig egy helyben állunk. Vajjon miért? Mert a vonatunk nem áll a helyes vágányon. Vagy mellékvágányon, vakvágányon áll.

Pedig ismerjük, világosan tudjuk, látjuk a célt: ki a sötétségből. Kivezetendő az ember, a társadalom, egy másik táj felé, ahol ember az embernek testvére, nem farkasa, ahol ember az embert faj, vallás, nemzetiségkülönbség nélkül etikai és szellemi sulya szerint értékeli és minden rendű, rangu, fajú ember együtt vállvetve dolgozik a közös, az egyetemes humánumért.

És miért van az, hogy annyi jóindulat, lelkeség és erő mellett sem halad előre a mi világosságtól ragyogó szép vonatunk, holott minden tv. dolgozni akar és az eszmének teljes szívvvel és odaadással áll rendelkezésére.

A Szkség céljai nagyok, erőink gyengék, fogyatékosak. De viszont nem hiszem, nem hihetem, hogy a szkség munkája, még a mai helyzetben is abban merülne ki, hogy saját lelkünket csiszolgatva, szertartások betartására, szervezeti ügyeink elintézésére szorítkozzunk.

Kétségtelen, hogy azok a tvv., akik a profán életben hivatásuknál fogva is olyan helyen állanak, mint például a tanítók, vezetők stb., ahol a szk. szervezetten kívül is igazi érdemleges szk. munkát végezhetnek, azzal a megnyugtató érzéssel, azzal a nyugodt lelkiismerettel jöhetnek a közös munkahelyre, hogy ők fogadalmuknak megfelelnek és szk. kötelességüket teljesítik. De mit szóljanak azok a tvv., akiknek ilyen működési teret, ilyen realizáló lehetőséget elveik számára profán elhelyezkedésük nem biztosított? Vajjon rendben vannak és rendben lehetnek-e ők is szk. lelkiismeretükkel?

Lássuk mi az, ami a tvv. eket, az új tagokat körünkbe hozza. Kiből lesznek és indulnak felénk az ujoncok?

Szk. tv.-nek azok jelentkeznek, akikben magasabb szociális és humánitárius lelkiismeret, nemesebb nyugtalanság, elégedetlenség dolgozik. Ez a nyugtalanság hajtja őket felénk. Érzik ők és tudják is, hogy az emberi társadalom minden gondolkozó, kötelességtudó tagjának tennie kell valamit, dolgoznia kell valamilyen közösségi fronton azért, hogy a gyűlöletet, a szeretetet, az ellenséges érzületet a megértés váltsa fel. Több az önkritikájuk, tisztább a lelkük, nemesebbek törekvéseik annál, hogy valamilyen egyoldalú, szenvedélytől, elfogultságtól, érdektől hajtott pártszervezetbe lépjenek. Hallomásból, olvasmányaikból, a történelem tanulságaiból tudják, hogy létezik és működik egy olyan szervezet és eszméirány, amely ezt a tisztultabb légkörű, emelkedettebb szellemű társadalmi fejlődést hirdeti és kiküzdeni igyekszik: a szkség.

Igy jelentkeznek nálunk és így jutnak be köreinkbe, ahol sajnos mihamar tapasztalhatják, hogy minden nemes törekvésünk ellenére is, kevés történik ezeknek a célkitűzéseknek megvalósítása érdekében.

Kár volna, nagy bűn volna a humanizmus ellen az ilyen ifju lelkesedést és tetterőt passzivitásra kárhóztatni, amikor a szk.-ségnek égetően aktuális feladatai és kötelességei a valóságban emberfeletti munkát és erő kifejtést követelnek.

Ne várjuk azt, hogy szk. tv.-eink mindegyike, egyenként és külön-külön munkateret keressen és feladatokat szemeljen ki magának. *A munkát meg kell szervezni, a munkát ki kell osztani.* Ne várjuk, hogy egyébként tettevágó és szolgálatra kész tv.-eink önként és ötletszerűleg válasszanak maguknak munkarészt.

Céljaink, feladataink adva vannak. Konkretizáljuk őket. Vegyük számba eszközeinket, erőinket. Jelöljük ki, hogy milyen munka, milyen áldozat szükséges a célok megvalósításához. És a kész munkatervet osszuk fel, osszuk ki. Gondolati és képzeleti felépítésünk, szk. szimbolumaink gyakran hivatkoznak az építésre, az építő művészetre. Nos hát ez az: dolgozzunk úgy mint az építésszek! Rajzoljuk meg a tervet és dolgozzuk ki részletrajzokkal, megfelelő utasításokkal a megvalósító részletmunkákat is. Minden tv. örömmel, szívesen fogja vállalni és elvégezni a megfelelő részt.

Természetesen mindenkinek olyan munkarészt kell adni, amely az ő egyéni hajlamainak, képességeinek megfelel. Miután minden realizáláshoz anyagi eszközök kellene, tekintettel kell lennünk erre is. Nem hihetem, hogy anyagi áldozatkészségünk és teherbirásunk kimerülne abban, hogy a N. P.-nak járó tag és fejdijakat összehozzuk, az özv. p. számára alamizsnákat gyűjtsünk, vagy muló értékű, ötletszerű jótékonytságot gyakoroljunk.

Én a szórványos karitatív munkánál az általános jellegű szellemi és lelki utmutatás munkáját többre tartom.

A kollektív összetartó erő, a tv.-i érdeklődés az összmunka iránt sokkal nagyobb és élénkebb lesz, ha mindenkinek részt adunk és mindenkitől munkát igénylünk. A szk.-ség nem engedheti meg magának a mai időkben azt a fényűzést, hogy csekélyszámu seregének nagyrésze hallgatókból, statisztákból, vagy mozdulatlan diszletlánczembekből álljon.

Az egyes □□ által megszervezett közös irányu munkaegységesítés további, magasabb és eredményesebb összefoglalása a munkaközösségi intézmény feladata. Így egységes irányítás mellett, összefogva és munkára megszervezve, a csekélyszámu állomány is eredményesen, vagy legalább céltudatosan haladhat előre. A szellemileg eddig is gyönyörtien kivilágított vonat így vágányra kerülve, megindulhatna a kitzűött cél felé.

In căutare spiritului european în literatura franceza modernă

Cris de: Fr. Dr. P. C.

Războiul — constringând națiunile în luptă la o concentrare mai mare asupra lor — (pentru a rezista mai mult adversarului —) a oprit libera circulație a operelor spirituale.

Epoca de după război desmembrând țările vechi și multiplicând națiunile noi adus la cel mai înalt grad de dezvoltare naționalismul intelectual naționalismul artistic și a distrus Europa literară.

Totuși trebuie să recunoaștem că aceasta eclipsa a spiritului European datează de mai mult timp. Dispariția Europei literare coincide pe de o parte, cu apariția romantismului.

Dela sfârșitul secolului al XII-lea până la finea secolului al XVIII-lea a existat o Europa intelectuală, literară, artistică, adevărat una și solidară în care Franța a jucat un rol preponderat, în secolile al XVI-lea, XVII-lea, în special în secolul al XVIII-lea pe timpul mării mișcări filozofice și enciclopedice.

În secolul al XVIII-lea cosmopolitismul literar și universitatea limbii franceze au mers mână în mână. Orice carte franceză de oarecare valoare a circulat imediat în toate cercurile literare Europene. Scriitorii francezi s'au editat indiferent la Amsterdam, la Geneva sau în Germania. Ei au scris pentru cititori de la Berlin, Moscova, sau Roma tot așa ca și pentru cetitorii de la Paris. Cetitorii au fost toți de calitate, aparținând aristocrației, clerului sau burgheziei înalte. Nici meseriașul, nici micul burghez, nici muncitorul, nici țăranul n'au citit și în cele mai multe cazuri n'au știut să citească. *Revoluția* — marea impresiast aceasta elită a cetitorilor privilegiați a dezvoltat *spiritul național și romantismul* care a dat naștere la literaturile naționaliste dând o lovitură mortală:

Europei intelectuale
Cosmopolitismului literar
Spiritului European.

Romantismul a proclamat că nu este o regula eternă a frumosului, o lege de esthetică valabilă pentru toate țările și pentru toate timpurile; a proclamat că fiecare țară trebuie să creeze la fiecare epoca o forma a lui particulară de frumusețe.

Aceasta a însemnat, a distruge — cu o singură lovitură — unitatea literară Europeană;

a însemnat a recunoaște fiecărei țări la fiecare epoca creațiuni artistice particulare;

a însemnat a introduce în arta *ideia modernismului*, ideia că există o artă după țară și apoca.

Ideia de modern se opune în mod natural ideii clasice de artă unică și eternă. De unde o crîmă serie de capoturi:

1. Clasicismul, spirit european egal spirit universal și etern.

2. Romantismul egal spirit național și modernism.

Însă ce era specific European în acest *spirit comun* al Europei din se-

colul al XVIII-lea care formând leaza clasicismului eră egal de accesibil pentru un francez, suedez, german sau russ??

Este că acest spirit n'a reținut despre om numai ce era în legătură cu condiția sa generală de om, neglijând tot ce avea legătura cu variațiunile individuale și în special cu condiția sa de francez, suedez, german sau rus. Spovedania spirituală a Europei în clasicism s'a obținut numai după ce s'a eliminat în mod sistematic tot ce a diferențiat între ele rasele de oameni, reducând arta — apoi — la unicul studiu a sentimentelor umane generale și permanente, la singură expresie, de ceace este identic la toți accidentalii civilizați. Aceasta punere în scena — a omului însuși cu pasiunile și viciile sale nu era altceva în definitiv decât continuarea tradiției literare greco-latine.

A existat deci o Europa și un Spirit European fiindcă în fond Europa n'a existat și fiindcă Europa întreagă a recunoscut hegemonia greco-latina în litere de care au fost mulțumită. Aceasta materia literară clasică n'a căutat în humanitate numai liniile generale, ea n'a ținut cont nici de epoca nici de țară în care a trăit omul și a lăsat înafară o parte foarte importantă a naturii umane.

Romantismul a schimbat lucrurile și a pus pe primul plan, spiritul național sentimentul modern și culoarea locală. Inșă nici romantismul n'a epuizat toată materia umană. Când s'a spus despre un om că este francez și că trăește în prima jumătate a secolului curent nu i-sa scos în relief încă toate atributele umane.

Literatura fost romantică, naturaliste a lărgit pista trasă de către romantisti și a studiat la om, atanismul educația, mediul și a mers chiar mai departe, ea a scos în relief după Pronst și Freud pe lângă omul constient și pe cel încontient.

Dacă literatura clasică, s'a acomodat cu cosmopolitismul literar și a putut să dea viața la o Europa literară, literatura romantica și cea post romantica n'a scos în relief decât diferențele umane și triumful său a marcat sfârșitul spiritului European.

Problema Spiritului European în literatura franceza de după război să pună deci în felul următor.

Cum s'ar putea redeștepta Spiritul European?

Prin ce mijloace se poate înfeșirea reacția solidarității literare europene care în secolul al XVIII-lea a atins gradul cel mai înalt al său?

Care va fi rolul literaturii franceze în opera aceasta de resurecțiune?

Pentru a ajunge la refacerea spiritului european, circulația internaționala a literaturilor, multiplicatia traducerilor și desvoltarea cunoștirțelor de limbi moderne sunt factori exentiați inșă — insuficienți.

Va trebui o voință constiență Va trebui un program de Europeanism și nutem spune că de la război încoace franța este singura Tara unde aceasta voința de Europeanism spiritual s'a manifestat cu mai multă methodă. Romain Rolland, Valery Larband, Paul Morand Jules Romains, Georges Duhamel, André Maurois și alții încă, aspiră la acest Europeanism inșă căile lor și metodele pe cari le urmează sunt dirigente și câteodată chiar opuse.

* * *

Să urmăim pistele principale cari de la 1918 încoace tind spre un spirit European.

Prima pistă, prima methodă : Aici găsim un precursor : este Stendhal.

Autorii iau contact direct cu diversele realități naționale și etnice, le colecționează, le disting, adică dresază în fond un catalog a diferitelor rase și în felul acesta măresc — pe de altă parte — cunoștințele noastre despre lume — pe de altă parte — măresc capacitățile noastră sentimentală pentru toate particularitățile străine.

În acest scop autorii, autorii nu se mulțumesc cu observarea străinului pe din afară ci încearcă să se identifice cu el ca să-l vadă din lăuntru. Se abandonează pentru un moment punctul de vedere francez pentru a putea prinde lucrurile și ființele din interior. *Valery Larbaud* poate fi considerat ca primul dintre scriitorii de azi care posedă acest „sens de l'étranger” — acest sens al străinului. Italia, Russia, Anglia, pe cui le a evocat în romanul său *Barnabooth* se prezintă cu o veritate și cu o poezie cu totul nouă. Acelaș lucru se îtuâmplă și cu *Paul Marand* pe care trebuie să'l încadrăm tot în aceas'tă prima categoria de evocatori moderni ai țărilor străine. Printre acești stendhaliști este și *Jean Girandoux* care în operele sale *Adorable Clio* și în special în *Siegfried et le Limonsiu* a scris pagini semnificative despre statele Unite, Portugalia și Germania. *André Maurois* aduce o prețioasă contribuție la cunoștința Angliei în „*Les silences du colonel Bramble*” în *Discours du Docteur O'grady* și în biografiile lui frumoase despre Disrală Byron Sechally.

Cităm aici romanul „*Les Bestiaires de Henry de Montherlout*” asupra Spaniei, operele lui *Luc Durtain* asupra Statelor Unite (quarantienie Etage, Hollywood désarré) *L'honorable partie de campagne* de *Thomas Raucat* asupra Japoniei și apoi toată literatură evreiască sule forma de romana anecdote și piese de theatru acăror reprezentanții sunt frații *Tharaud*.

Acest interes mărturisit de către scriitorii francezi de azi pentru psihologia străină și pentru diversitățile Europene și mondiale este o formă foarte elementară a spiritului European. Din al nu se degajează încă nici-o unitate Europeană bar chiar contrarul din el se degajează un setiment mai pronunțat de diferență de rase și un sentiment de diferențe naționale. Rezultatul este că operele acestor autori în loc să ne apropie ne despart și mai mult. Constatăm totuși că prin cunoașterea și înțelegerea străinului, prinul pas este făcut pentru prevenirea neînțelegerilor pentru găsirea punctelor de contact și pentru localizarea punctelor de fricțiune.

A doua pistă, a doua methodă. Există la marginea viețelor naționale o viața internațională, o viața cosmopolită. Aceasta este viața bogaților, internaționala stupingurilor, Palace-urilor. Este viața pe care au pictat-o *Paul Morand* în *ou vest la nuit*, *Feruré la nuit* sen în *L' Europe Galante*. Este o viața cu o utilizare intensivă a materialismului, a industrialismului și a americanismului contemporau.

Europeanul a dinaînte de război al lui *V. Larbaud* creoea încă că din acest materialism vom deduce o spiritualitate nouă. Europeanul ui *Paul Morand* nu'l mai crede. Această Europa nu mai este decât josnicie, vilin și negație; o viziune de cataclysm și de anarhie; o descriere a Europei care face să pierdem orice speranța în ea dacă o reacție nouă și credință nouă nu va veni ca să oprească civilizația occidentală amenințată să lunea în prepaostie.

Câțiva ani în urmă *Georges Dohamel* în *Scènes de la vie future* de-

nunță Americanismul european periceitate, de revoluție și asiatism. Cărțile aceste sunt primele documente de trăzire a conștiinței Europene.

A trăia pistă este studiul internaționalei desmosteniților, a proletarilor și a țăranilor. Acestui studiu s'au atașat un număr de scriitori cari sunt așa ziși Whitmanieni după cunoscutul poet proletor Walt Whitman. Suferință oamenilor este aceeași în toată Europa. Moara internaționalei capitaliste macină oameni la toată popoarele. Povestind suferințele lucrătorilor un veritabil spirit european aninează pe un *Pierre Hamp* sau pe un *Jean Richard Bloch* în romanele lui *Lur un Cargo*, sau în *Locomotives*. Este natural că acest Spirit European merge mână în mână cu spiritul revoluționar.

A patra pistă. Ea a fost indicată de către *Valery Larband* care în numeroasele sale articole dar în special în cartea lui. *Ce vi ce împuni, la lecture* a arătat în care sens să ne ori lută. *Larband* se cahtonează pe un teren pur literar și vitează de refacerea Europei, formând în fiecare țară o elită a literaților internaționali, o elită restrânsă un fel de aristocrația al inteligenței care în mijlocul materialismului triumfător ar menține drepturile spiritului.

„Săracă elită — scrie el — elită fără autoritate temporală neînsemnată prin număr, divizată în grupuri mici prin diferite domenii lingoistice și cu toată aceste ea continuă să existe din secol în secol și judecățile sale au sfârșit în totdeauna prin a se împune marselor. Aceasta elită este una și indivizibilă în cinda frontierilor pentru care frumoșeța literară, frumoșeța picturală și frumoșeța muzicală este ceva așa de adeverat ca geometriei ouclidiană pentru spiritul comun; una și indivizibilă fiindcă ea este în fiecare țare ceace este în acelaș timp și cel mai național și cel mai internațional. *Cel mai național* fiindcă ea intrupează cultura care a format națiunea și *internațional* fiindcă ea nu poate găsi agalul ei, nivelul ei, mediul ei decât printre elitele altor națiuni.

Așa va concluda opinia unui german cunoscător al literilor franceze cu opinia elitei franceze și nu cu judecată francezilor neliterați. Pe aceiaș bază pisă mai largă și mai puțin „literară“ se grupează în jurul revistei „Europe“ scriitori ca Romain Rolland, Georges Duhamel, Jules Romgins cari țeși doresc să refacă unitatea literară Europeană pe care o înfățișează ca o mare prietenie.

Unul dintre precursori *René Arcos* scrie în primul numai al revistei (și aici să-mi pernuiteți ca să Vă citese mai întâiu textul francez ca măcar pentrucei cari înțeleg limba franceza să nu se piardă esthetica textului)

„Europa! tăiată artificial în bucăți de State cari se fac și se desfac fără sfârșit la hazardul războielor; nici-o fășie de teritoriu care n'ar fi fost stăpânită alternând de 20 de popoare diferite și de rasse diferite; nici-o proprietate care nu și ar fi schimbat stăpânul de o sută sau de o mie de ori. Inșă de o mie pe ani și fără gijă de plasarea frontierelor, fluviile frumoase au continuat să parcurgă eceste plaiuri locuite. Separații — pe cari le împun ultimele războaie și pe ultiimi invingători cred întotdeauna ca definitive — rămân arbitrare. Europa este țara unilă a rasei indo-europene. Nici-un stat în ea nu are o populație cu totul autrachtenă. În țara noastră sângele este amestecat: celtic, german, normand, roman. Nici-o frontiera care separă actualmente (în prezent), națiunile nu este justificată prin motive valabile. Ai nostri sunt în imposibilitate să ne facă să uităm — de exemplu că di-

ferența este mai mare între un Breton și un Marseille decât între unul dela Köln și unul de la Nancy.

Treizeci de secole au făcut civilizația Europei. Care ar putea să definească exact partea de onoare care devine la fiecare popor? Care elan ar putea să se afirme superior celorlalte? Cine a auzit Melopea Nuierzimbu pe moscheele Stambulului, cântecul pescarului napolitan, cântecul barcașului de pe volga, cântecul saluțiștilor de la Londra, veselul „jodlern“ al oamenilor de la Munte, n'a avut nevoie să înțeleagă cuvintele ca să fie pătruns de fiecare dată — de aceiaș emoție. Glasul human păstrează accentul pur în toate idiomele. Care din aceste voci ar trebui gonită din memoria noastră când toate ne-au sumuls lăcrâmi? Care oraș ar trebui distrus dacă nil-ar cere vre-un Dumnezeu supărat? Paris-ul? Athena? Weimar unde se găsește mormintul lui Goethe? Florența? Cairo cu sutele de minarete? Roma cu gloria ei? New-York? Budapesta? Bruxelles? Londra? Pe care dintre orașele noastre fie cât de mic am consimți să'l sacrificăm?

Noi vrem să anexăm în afecțiunea noastră toate teritoriile. Lumea nu este prea mare pentru noi. Ideea patriei așa cum se concepe în general nu este decât o idee de avar. Harpogon evispat pe avutul să mititel îndepărtează vecinii și i-l frică de propria sa umbră; însă omul liber trăiește într'o casă cu ferestri mari deschise, ca să între aerul de din afară. În loc să vegetăm mizerabil într'un colț de grădină să luăm în posesia domeniul nostru întreg zi să ne dilatăm până la universal.

În practică ce au făcut acești scriitori după aceste declarații teoretice? În practică au răspândit în Franța operele mari străine și au propus că vor compune nu numai pentru un public francez ci și pentru un public european. Au prezentat în cărțile lor eroi cu pasiuni și cu probleme comune tuturor oamenilor din Europa sau cel puțin eroi cu probleme capabile să intereseze pe toți Europeanii. *Jean Chistophe de Romain Rolland* este tipul acestor cărți europene care câțiva ani înainte de război a pus problema arzătoare a germanismului și a latinismului tratând pe lângă aceasta despre muzica, amicitia amorul și de revoluția socială. Acelaș lucru se poate spune de cărțile din timpul războiului și de după război ale lui *Georges Duhamel* toate se adresează publicului European.

Succesele lui Romain Rolland și ale lui *Georges Duhamel* ca și lui *E. M. Remarque* în Germania dovedesc că acest public există atât pentru literatura cât și pentru cinema.

E cert că se poate imagina o refacere a spiritului European prin existența în fiecare țara a câtorva scriitori, cari să se adreseze în mod conștient și direct unui public internațional și nu numai publicului de limba lor; capabili să se facă înțeleși și neadmitând în operele lor decât sentimente accesibile tuturor Europeanilor din timpul lor.

Aceasta literatura europeană prezintă scrisă și pericole. a) *Unul din pericolele* ce prezintă aceasta literatură europeană este că ea se desnaționalizează din punct de vedere esthetic și se diminuează ca valoare artistică. Acesta nu este cazul pentru *Georges Wuhamel* însă pentru *Romain Rolland* da — într'o măsură oarecare.

E adevărat că se va putea concepe într'o literatură mare cum este cea franceză 2 feluri de scriitori

scriitori formali,

și scriitori mari îngrijorați de conținutul cărților lor decât de forma lor; totuși va trebui să știm, că dacă străinătatea așteaptă din partea Franței ideei și în special puneri la punct; ea așteaptă pe de altă parte și lecții de stil și forme perfecte din punct de vedere esthetic. Succesul mondial al lui Anatole France e datorit în primul rând stilului său clar și natural.

b) *Un alt pericot* care amenință aceasta literatura este că ea devine predicantă și alunecă fie spre politica fie spre un socialism tendențios.

Rolul european pe care l-ar putea juca Franța și de care pare că a luat conștiință ar fi — de a servi ca intermedian, ca agent de legătură între celelalte națiuni.

Spiritul francez să manifestă în toată amploarea lui când absoarbe, digera și pune la punct date pe cari le redă clasificate. Un român va trebui într-o carte franceză să caute noțiuni asupra Danemarcei, sau asupra Bulgariei și în traduceri franceze ar trebui să citească autorii străini. În felul acesta literatura franceza va redeveni o răscruce. Dacă ea n'a fost câțiva anii după război acesta se datorește faptului că Franța a cunoscut un calm relativ în comparați cu Russia, cu Germania și cu Europa Centrală. *Criza actuală o obligă să contribue într'un mod mai direct la realismul nou care a început să prepare civilizația de mâine.*

Naturalism și moralism

Libertate și disciplină

Individualism și collectivism

aceste trei syntheze așteaptă să fie realizate de către tineretul din toate țările — pune soluții; și spiritul european se va putea renaște din aceasta comunitate a problemelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A XVIII. század magyar szabadkőművessége

Irtta: dr. J. E. tv.:

(Folytatás)

XIX.

A magyarság politikai előretörése az ardeali nagyfejedelemség kormányzásában csakhamar megváltoztatja a helyzetet. 1780-tól fogva egyre több magyar kerül a szabadkőművesek közé, első sorban a kormányzósági tisztviselők és a velük közvetlen összeköttetésben állók. A szászok és magyarok mellett főleg Sibiuban elég sok román is találunk. Közülük Mavracordat Murusi, a moldvai fejedelem öccse és Molnár a híres író emelkednek ki. De a nemzetiségi ellentéteken kívül, a felekezetieket is próbálta a páholy áthidalni. Tagjai sorában találunk egy cluji piarista tanárt, két katolikus lelkészt (a többszöri pápai bullák ellenére is) és nagyon sok protestáns papot. A sibiui páholyban kaptak tehát működési területet, nemcsak a helyiek, de a vidéki és így a cluji testvérek is. Több cluji polgár szintén tagja volt a braşovi és a bécsi páholyoknak.

1781-ig Ardeal szabadkőművesei káptalanságot alkotott. A monarchia területén rengeteg szabadkőműves rendszer volt életben, de az egymással való verseny megbénította a további fejlődést és szükségessé tette az alkotmány megreformálását. Hosszas vajadás után a Habsburg birodalom területén négy tartományi páholy keletkezett. Közöttük az egyik ardeali volt. A tartományi páholy élére az egykori káptalan vezetői kerültek; gr. Bánffy György tartományi nagymester, helyettes mester pedig báró Bánffy Farkas lett. A két felügyelőt a szászok közül nevezték ki. Bánffy György személyében kétségkívül lelkes vezetőt nyert az ardeali szabadkőművesség, de e választást magasabb politikai szempontok döntötték el. Az osztrák szabadkőművesség arisztokratikus eredetű. Felülről lefelé terjedt el, de vezetői mindig a császári hatalom mindenkorai letéteményesei, politikai megbízottai voltak. A Habsburg uralkodók ugylátszik így akartak közvetlen ellenőrzést gyakorolni a páholyok működése felett. Ez jórészt sikerült is, de amikor az ellenőrzés sem vált hatásossá, kénytelenek voltak bizalmukat megvonni a nekik addig nagy szolgálatokat tett szabadkőművességtől.

Ardealban tehát felülről, a kormányzóság főtisztviselői köréből indult meg a szabadkőművesi munka és szervezkedés. Az új alkotmány értelmében az ardeali tartományi páholyhoz tartoztak Braşov-on és Sibiun kívül Mercurea Ciuc, Sfântul-gheorghe és a bukovinai Philipol is. Mercurea Ciuc a szabadkőművesség terjedésének másik közismert újját: a katonaság humanizálását követte. A székely határőrezred tisztjei között Draskovich ezredes terjesztette az új eszméket és alapított virágzó páholyt az általa közismert és népszerű szabadkőművesi rendszer alapján. Ardealt nem szerette, de amikor a felügyelete alá tartozó páholytól meg kellett válnia, mégis meghatódva bucsuzott el ardeali „testvéreitől.“ Pálffy a „Draskovich“-féle magyar tartományi páholy nagymestere 1782 május 5-ikén Bánffyhoz írt levelében az ardealiak figyelmébe ajánlja az időközben Mercurea Ciuc-ra költözött páholyt és kifejti a szabadkőművesi elveit. Az uralkodó iránti engedelmisség, a közéleti erkölcsiség, hasznos ismeretek szerzése és terjesztése szerinte a szövetség egyetlen „érdemes“ célja.

Mialatt Sibiuban felvirágzott a szabadkőművesség és a tagok száma csaknem elérte a kétszázat, Clujon is alakult szerény keretek között páholy. Saj-

nos, a cluji páholy összes iratai elvesztek, még magánlevelezésekben sem maradt a páholy tevékenységéről jóformán semmi. Amit a cluji páholyról tudunk, azt mind a sibiui páholy megmaradt gazdag irattárából ismerjük, vagy egy-két elszórt itt-ott felbukkant adatból. Nem ismerjük a cluji páholy nevét sem. Valószínű, hogy a Nagypáholy megalakításában nem vett részt és ezért hiányzott a páholy jegyzékéből is. Megteremtése Fritsi Fekete Ferencz ardeali birtokost nevéhez fűződik. Fritsi Fekete ugyanis már 1777 óta a bécsi Szent József páz holyban dolgozott. 1782 nyarán augusztus 15-én írásban Bánffy Györgyhöz, fordult, akit ekkoriban alkancellársága Bécshez kötött. Levelében arra kéri Bánffyt, tegye lehetővé ottartózkodása idején, hogy „a hazánkban minden körülményt tekintve oly hasznos és szükséges természettudomány előremozdításául“ Cluj-on joga legyen páholyt alapítani.

„Hochwürdiger Provinzial Grosz Meister.

Verehrungs-würdiger Ordens-Bruder.

Indem ich meine Pflicht betrachte und alle Mitteln dieselbe in Ausführung zu setzen ermöge, so finde ich keine bessere Gelegenheit dazu, als Euere Hochwürid; und übrigen unseren Hochwürdigem Vorgesetzten . . . deswegen den . . . anhalte damit er mir erleubt seye möge zu Cluj in Sibiu eine □ zu errichten; derer haupt Absicht neben Erfüllung anderer Schuldigkeiten dahin zielen soll, dasz die, unseren Vaterlande in aller Umstände so nützliche und unumgänglich nöthige Wissenschaft der Natur Geschichten, auch durch unsere Arbeit befördest seyn möchte.

Ich bitté also, Euer Hochwürid. suhen diesen meinen Vorsatz nicht nur im gehörigen Hochwürdigem Ort zu melden, sondern mir auch . . . Hände zu leisten, ich, während meiner hiesigen, und nur auf ein Monath bestimmten Aufenthalt, die dazu gehörige Erlaubnisz zu erhalten die Ehre haben möchte. Ich will mich dahin bestreben, dasz ich ferner auch, ja, . . . meiner Lebens meinen aufrichtigen Eifer, durch nützliche, und mit Absichten unserer hoch und verehrwürdigen Ordens übereinstimmende Beyspiele bestätigge. Übrigens habe die Ehre mit Liefer Hochachtung zu verharren.

Hoch und Verehrungswürd. Provinzial Groszmeister.

Treuehorsamster Bruder Frau v. Fekete.

Wien. der 15. Aug. Ihro. 1782.“

Kérelmét Bánffy a sibiui káptalanhoz küldte, Feketét a testvérek szeretetébe és figyelmébe ajánlva kérte őket, hogy neki alapító levelet adjanak. Ennek megtörténte után az alapítólevelet aláírta és Fekete csakhamar hozzáfoghatott a páholy megszervezéséhez. Sajnos a páholy működésének első idejéről alig tudunk valamit. Nagy működést nem fejtethet ki, mert a reformpatens, amely a szabadkőművesség egész ardeali alkotmányát megváltoztatta, egyelőre véget vetett a cluji páholynek is.

A reformpatens II. Józsefnek eme jellegzetes rendelete a monarchia páholyainak a működését szabályozta. Kimondotta, hogy Ardealban csak Sibiuban étezhetnek páholyok. E-rendelet a fejlődő és virágkorát élő ardeali szabadkőművességet valósággal ketté törte. Hiába tiltakozott ellene Bánffy és kérte, hogy legalább két páholy, egy Sibiuban, egy meg Clujon működhesse, kérését nem teljesítették. A reform-patens után csupán Sibiuban működhetett páholy, de azelőtt az összes ardeali szabadkőművesek neveit, foglalkozását ellenőrzés vé-

gett Bécsbe kellett küldeni. Valószínűleg a király őrizte ellen a szabadkőművesség működését és akart ily módon véget vetni a különböző szabadkőművesi rendszerek talán versengésének. De nem lehetetlen, hogy a királyi rendelet mögött magasabb politikai célok is rejlettek. Talán az uralkodó abszolutizmusa ellen szervezkedtek itt-ott a testvérek és ezt a kitörni készülő elégtelenséget óhajtotta II. József idejében leszerelni.

A reform-patens egyelőre megátolta és korlátok közé szorította a szabadkőművesség működését. Sibiut kivéve mindenütt megszűnik a szabadkőművesi munka. A páholyokat lepecsételik, tagjaik egy része kilép a szövetségből, másrésze felvételét kéri a sibiui páholyba. Bánffy tartományi nagymester kérését nem hallgatta meg az uralkodó. Cluj nem kaphatott páholyt. Ebben a kérdésben is a szász-magyar ellentét robbant ki. A szászok görcsösen ragaszkodtak Szebenhez, mert érezték, hogy a fejlődő magyar Cluj könnyen letörheti gazdasági, politikai és művelődési befolyásukat. A reform-patens hatását mutatja az a két levél, amelyet a cluji Egyetemi könyvtárban levő Bánffy György levelek között találtam. Mindkettő Sibiuból íródott Bécsbe, Báró Bánffy Farkas helyettes nagymester írta gróf Bánffy Györgynek a patens rendelet ügyében. E levelek érdekesen tükrözik a rendelet hatását és azt a bizonytalanságot, amely annak következtében az erdélyi szabadkőművesek között keletkezett. Az első levél 1785. október 28-áról szól.

„Kedves Mlgs Ötsém Uram!

A Mlgs Ötsém Uram Levelét, mellyet ezen Holnapnak 16-ik napján hozzáam botsítani méltóztatott az mult postával vévén az communicalt actat az Brassai és Bukovinai □ a tegnapi napon hírekké adtam, a Clujinak pedig a mai postával írok, az actát pedig Mlgs Ötsém parancsolatja szerént reakcedálva küldöm, Arra kérjük Mlgs Ötsém Uramat, méltóztassék az 20-ik praesentis tartott □ végezéséről is bennünket tudósítani, hogy mi is itten magunkat mihez tartani tudhassuk. Ha az atyafiakk Neveket be kell adni lkülső hivatalokat fel kell é tenni? és minthogy itten Sibiuban az atyafiak az előbbeni mod szerént az Schottisch és Alschottich nevet és gradust meg maradni kívánták, az Gubernium praesesenél való jelentés mellyik Loginak Mestere által tétessék? Mlgs Ötsém Uram parancsolatját annak idejében el várjuk. Minthogy az a mi itt való Társaságunk igen különböző képpen gondolkodik szükség hogy Mlgs Ötsém Uram utasítását vehessük.“ stb.

Közbe Bánffy válasza megjött. Az összes páholyokat bezárták. Sibiuban magában is egyelőre megszűnt a munka. Ugyancsak báró Bánffy Farkas írja 1786. március 4-éről gróf Bánffy Györgynek Bécsbe:

„Kedves Mlgs Ötsém Uram!

Nagy óhajtással várja vala az itt levő □□ az onnan megígértetett utasítást a Mlgs Ötsém Uramáltal közlött Conclusum szerint itt mindenk el pecsételtek és az dolgok meg szüntenek. Szintén tegnapi napon vettem a Gubernatornak egy hozzáam intéztetett presidialis notáját, mellyben írja hogy az ő Felsege által ki rendelt Terminus már elkövetkezvén, az Specificatioja a Sibiui □-ban levőknek adattassék bé. Hogy az ő Flge már ki jelentett parancsolatjának és annak következéséül az Gubernator által velem közlött rendelkezésnek engedelmeskedjünk, azt kötelességünknek tartjuk, és el sem mulasztjuk; mindaz által nagy kétségkedésben vagyunk; mert egy felől örömet akarnók magunkat ugy alkalmaztatni, ne hogy cselekedetünk az főbb □ célját és modját talán rontsuk vagy akadályoztassuk, más felől pedig az iránt is bizonytalanok vagyunk, hogy az Braşovi, Cluji és Bukovinai □□ levőknek neveit is, az idevalokéval együtt bé adjuk-é.

Azt is meg kell vallanom, hogy Sokan az Atyafiak közül igen félnek az rossz következtéstől, és jól lehet állapotjokat örömezt nem változtatnák, neveiket mindazáltal jó szívvvel kívánnák el titkoltatni, Én hogy egy kis idő haladást nyerhessünk olyl reménység alatt hogy Mlgs Otsém Uram bennünket méltoztatik, fel tettem magamban az Gubernatornak írásban válaszolni, hogy hozzám teit jelentését az Loge Mesterrel közleni el nem mulasztom, és miként válaszát az kívánt Specificatióval együtt vehetem, azonnal ő Excellenciájának által adom Instálom azért Mlgs Otsém Uramat Méltoztassék nekem tudtomra adni, hogy ott mit tselekedtek vagy végeztek. 2° A Braşovi, Cluji és Bukovinai atyafiakkal mit tsináljunk? 3° Az atyafiak neveket csak magokra adjuk é bé vagy külső hivatalokat is megemlitsük és 4° Mlgs otsém Uram nevét bé adatta é? és kellessék e itt is felvenni?“ stb.

E két levél jellemzően rávilágít a reformpátens okozta zavarokra és az azzal járó letörtségre, elkedvetlenedésre. Sajnos nem tudjuk, csupán sejtethjük azt a harcot, ami a kuliszák mögött lefolyhatott. Valószínű, hogy a szászok supremáciájuk elvesztésétől félve akadályozták meg a cluji páholy engedélyezését. Bécsi megbizottuk Loibel, aki Bánffy mellett dolgozott, bizonyára mindent elkövetett, hogy a szász álláspont győzedelmeskedjék a szabadkőművesség terén is.

1785 fordulópont az ardeali szabadkőművesség történetében. Braşov, Cluj megszűnnek egyelőre a szabadkőművesség számára. Tagjaik a sibiui páholyba helyezkednek el. Egy darabig a sibiui szabadkőművesség is lehanyaglik. A Hora és Kloska parasztforalma és II. József rendeletei felkavarják Ardealszerte a nemzetiségi és osztály ellentéteket. A Balkán felől háboru fenyeget. Franciaország forradalom küszöbén áll. De a társadalmi ellentétek fenyegető viharában csakhamar ismét magára talál az ardeali szabadkőművesség. A szebeni páholy teljes erővel megkezdí munkáját. Románok, magyarok, németek közül tagokat toboroz és az emberbaráti munka mellett Ardeal szellemi vezetésében is részt követel. Hosszas tervezgetések után a sibiui páholy 1787-ben nagyszabásu tervet fogad el Ardeal multjának, jelenének történeti, gazdasági és művelődéstörténeti feldolgozására, mely ha megszületik a páholy valóban elérí kitűzött célját, hogy ezzel a hatalmas, Ardeal mindhárom nemzetére kiterjedő enciklopédikus munkával „örök dicsőséget“ szerezzen magának nemcsak a szabadkőművesek, de az „egész világ előtt“. A munkálatok meg is indultak. A terv elgondolói Ardeal népeinek politikai és gazdasági történetén kívül annak földrajzát, növény, állat és ásványvilágát is felakarták dolgozni. És mindezt statistikák alapján, oklevelek és levéltárak feldolgozása révén óhajtották elérni. Tervbe vették ebből a célból az ardeali magánlevéltárak anyagának átvizsgálását, régi kéziratok gyűjtését, történeti emlékek megmentését az elkallódástól. Felmerül még a nyelvmivelés gondolata is, de ez inkább a magyar szabadkőművesek vágya volt. Sajnos ebből a hatalmas elgondolásból, ami a nagy francia enciklopédia távoli ardeali hajtása alig valósult meg valami. Hiába követelt a páholy tagjaitól, elevenebb részvételt a munkákban, hiába állott e terv mellett nemcsak lelkesedésével, de tudásával és kitartásával Bruckenthal, Teleki Sámuel, Aranka György, Gyarmathy Zsigmond, Eder, hogy csak a nevezetesebbeket említem a páholy író és tudós tagjai közül. A munka kétségtelenül megindult. A muzealis gyűjtés gyönyörű ásványgyűjteményt eredményezett. A páholy részére egész sereg külföldi folyóirat járt. A testvérek pedig hetenként felolvassák egymásnak külföldi levelezéseiket és az ujonnan olvasott könyvek kivonatát. De a nagy eszme az Ardeali Enciklopédia, amely gyakorlati és elméleti célokat egyaránt óhajtott szolgálni az idő rövidsége miatt nem jöhetett létre, tervmaradt, „jámbor szándék“, mint annyi más nagy ardeali gondolat.

A sibiui páholy iratai szerint akkoriban lépnek be (1786—88) Clujról Fritsi Fekete Ferencz, Schreyer N. János kegyesrendi tanár és Pákei József unitárius filozófia professzor. Közelebbi működésükről a sibiui páholy keretében nem tudunk.

A nagy lendülettel felfelé törő szabadkőműves munkát II. József halála ismét megbénította és a tagokat újhelyzet elé állította. A sibiui páholynek ekkor 198 tagja volt. I. Ferenc alatt újból előretör az eddig elnyomott magyar elem és a szászokkal vívott csata első nagy eredményeként a kormányzóságot Sibiuból Clujra teszik át. A sibiui németségnek nagy csapást jelentett minden szempontból ez, de a sibiui szabadkőművességnek is. A kormányzóság Clujra költözésével a sibiui páholy tagjainak kétharmadát veszítette el. Lassan hanyatlani kezd s bár 1795-ig a szabadkőművesség végleges feloszlatásáig még él, de a pusztulás csiráját hordja magában tényleges hajálra ítéletét nem a császári feloszlató rendelet pecsételte meg, hanem a kormányzóság Clujra vitele. Ezt a lefőrséget tolmácsolják egy szász szabadkőműves sorai, amelyben a páholy munka ideiglenes felfüggesztését jelenti be. „Tekintettel a mostanában uralkodó politikai hangulatra szükségesnek láttuk szabadkőművesi munkáinkat bizonytalan időre, talán örökre beszüntetni, mivel imitt-amott gyűlést tartottak, melyeket nem szerettünk volna a szabadkőművesség palástjával burkolni.“*)

II. József halála és a francia forradalom megbénították a szász szabadkőművesség munkásságát. De a magyaroknál talán az újjáébredő idők szellemétől hajtva, komoly reformok reményében feléledt a szabadkőművesség. A patens-rendelet hatályát veszítette. A cluji szabadkőművesek újból felvették munkájukat. Sajnos sem a páholy feléledésének pontos idejét, sem tagjainak névsorát nem ismerjük. Fritsi Fekete birtokos, Pákei tanár, Szóts orvos voltak a régiek közül benne és a Sibiuból átjött kormányzósági tisztviselők. (Pákei és Fritsi Fekete bécsi szabadkőművesek voltak. Felvételük okmányszerüleg igazolt. Pákei szabadkőművesi diplomája a cluji unit. kollegium könyvtárában van.) Aranka György is ekkor lép be a cluji páholyba több íróársával együtt. Cserey Farkas Kazinczy barátja szintén belekapcsolódik a munkába. A clujiak között találjuk még Sipos Pált, a híres matematikust és filozofust, akinek egyik matematikai felfedezését a berlini tudományos akadémia is megjutalmazta. Ott van Naláczy József a testőríró. Gyöngyösi János turdai ref. lelkész és kitünő költő. Valószínűleg Gyarmathy a híres nyelvész is átjött Sibiuból.

Eleinte a páholy gyengén volt felszerelve. Ezért a clujiak 1792-ben elkérték a sibiui páholy felszerelésének egy részét. De kérésüket az érdekeikben és önérzetükben megsértett szász szabadkőművesek kereken viszszautasították.

A páholy lelke Abafi szerint Aranka György lehetett. Kazinczy Arankát többször biztatta, hogy Ardealban állítson páholyt fel, sőt személyes segítségét és eljövételét is megígérte. Aranka György lelkes munkásságát csakhamar eredmény koszoruzta. A páholy magáévá teszi terveit, hogy egy kéziratkiadó és nyelvművelő társulat alakíttassék, az előbbi „a régi okmányok, történeti munkák összegyűjtésére, az utóbbi a magyar nyelv kipallérozására.“ Az Ardeali Múzeum első elgondolása ez. A sibiui nagy enciklopédikus gondolat a maga egész Ardealt átölelni akaró nemes elképzelésével elbukott. Helyette immár nem a három nemzet és nem egész Ardeal, csupán a magyarság számára nyelvének és kulturájának kiművelésére megszületik a páholytagok agitációjának hatása alatt az ardeali

*) L. Abafi fent jelzett könyvét. 357—363.

„Nyelvmivelő Társulat“ és a „Kéziratkiadó Társaság“, a XVIII-ik századi Ardeal legeredményesebb tudományos főrekvései.

Aranka György szabadkőművesi munkásságáról nem sokat tudunk. Kazinczyn kívül életrajzírói Székely Márton*) és Döbrentei Gábor megemlítik és tudnak szabadkőművesi voltáról, de ezirányu munkásságát, jellemére, kortársaira és irodalmi működésére való hatását nem ismerik. Döbrentei szerint Bécsben vették fel 1779-ben. Székely Arankát a legjobb szívű, legegyszerűbb lelküemberek egyikének mutatja be. „Aranka munkás, de fősvény nem lévén, írja Székely, a munkát keresve kereste, hanem azért senkitől jutalmat nem kívánt, mely cselekedete néki becsületes és élete legfőbb jövedelmét hajtotta. Az elmének különös eleven-ségével nem bírt és hogy tudós lett, nyerte azt fölőtte nagy és majd meggyőző-hetetlen szorgalmatossága által, melyhez járul hasonló figyelmettsége“. A poézis nem „született, hanem szerzett tulajdonsága volt“. „Fiatalkorában — írja Székely Márton — közönségesen beszélték Arankáról, hogy ő Freimaurer, amint hogy valósággal volt is. Bécsben létekor esküvén azzá, meztillab és meztitelen térden állva, mely alkalmatosságra Salavarit s kurta német nadrágot készítettett volt magának. Miben álljon pedig ez a kurusmányos nevezet a Freimaurerség én azt nem tudom. S meglehető, hogy nem is méltó az én megtanulásomra. Elég az ide, hogy azt maga Aranka sem tagadta, jól emlékezem reája mintegy 74 esztendő korában azt mondá házánál közönségesen egy népes gyűlésben hogy ő föbbé nem Freimaurerei. Tehát volt valaha Freimaurer. És ez micsoda befolyással lehetett az ő életében s erkölcsi mivoltában, én meg nem itélem. Azt nyilván tudom s örök emlékezetre ki is írom, hogy Aranka soha nem káromkodott, nem átkozódott, nem esküdött sokat, nem is békétlenkedett és legalább nyilván sohasem busult, amikor meghalt is, amint fennebb már megemlítetttem, mind a fájdalomnak, mind a bánatnak, mind a békétlenkedésnek állapotján kívül s jelei nélkül halt meg.“ Abafi szerint a sibiui páholyban is tevékeny részt vett, bár élethivatása Târgul-Mureş-hez kötötte.

A Nyelvmivelő Társaság és a Kézirat Kiadó Társaság az ardeali szabadkőművesség munkásságának legszebb koronái a cluji szabadkőművesség támogatásával születtek meg, vezetői, tagjai, pártolói a sibiui és a cluji páholyok közismert férfiai. A történeti társaságból Gróf Bánffy György, Báro Bánffy Farkas, Gróf Teleki Ádám, Báro Bruckenthal Mihály, gróf Eszterházy János, Szegedi János, Bethlen Gergely, Gróf Teleki László mindannyian szabadkőművesek voltak, akiknek működését ma is őrzi a sibiui páholynek a Bruckenthal muzeumban elhelyezett gazdag levéltára. A „Nyelvmivelő Társulat“ tagjai és vezetői közül Arankán kívül, gr. Bánffy György, gr. Teleki Mihály, Cserey Farkas, br. Domokos Antal, Eder József, Étreme András, Szalkay Antal, Szentpáli Elek, gr. Toldalagi László, Ziegler Sámuel szintén páholytagok voltak. De e két társulaton kívül a cluji páholyból indul ki a cluji színészet első komoly támogatása is. A színészet fellendítésére alakult négytagu bizottság lelke Fritsi Fekete Ferenc az cluji páholy mestere. A másik három tagból kettő szintén szabadkőműves.

Mint érdekességet említhejjük meg egy emigráns francia szabadkőműves ardeali szerepét, aki Jósika Miklóstra jelentős hatással volt ifjkorában. Egy félszázad mulva írja fiatalkori nevelőjéről visszaemlékezve a következőket: „Ez házi barát, nevelő és nyelvmester volt egy személyben, kiről senki sem tudta világosan, hogy

*) L. Aranka életéről írt tanulmányát halála alkalmából Tudományos Gyűjteménybe 1818-ban.

***) Jósika emlékiratai. I. kötet 1865. 64—66 oldal.

tulajdonkép honnan került és mennyi igaz abból, amit magáról és multjáról beszélt.

Mintegy ötven éves férfiú lehetett, kisedet termetű, elég száraz, jelentős vonásokkal, magát Lenoir Dubignon, baron d'Armandnak mondta, hozzá tevén, hogy ezredes és részese Kleber és Bonaparte híres egyiptomi hadjáratának. (Mindig saját szavai után.) Közel rokona volt a Beauharnais családnak s így némileg sogorságban a már akkor császár Napoleonnal.

Nagyon művelt ifjú s a legkellemesebb társalgók egyike, atyám, ki éppen ezen időben az ardeali felkelő sereg azon ezredét szervezte s nagyrészt ki is állította, melynek később a kedves derék öreg ur, báró Wesselényi Ferenc lön ezredese, nagyon örült hogy minket ily kitünő ember kezére bízhatott.

Lenoir Dubignon e bizalomnak meg is felelt s én nevelőim közül mi a műveltséget illeti egyiknek sem köszönhettem többet, mint neki. Modora is egészen különbözött a többi more patrio nyirfaberek nevelőjétől. Soha egy ujjal sem érintett bennünket, soha egyetlen goromba szavát nem hallottuk, de a tanulásra félreérthetetlen szabályosság s kitartás által rá tudott szorítani.

Nekem mint legidősebbnek, mindig azt mondta, hogy belőlem szabadkőművest fog nevelni, miután ezen akkor még nagyon titkolt rendnek egyik főméltóságát viseli.

Ő e fokozatot Chevalier Cadouchenak nevezte, állítván, hogy ezen felül még csak kettő van: a chevalier du Soleil és a grand Orient.

Nemcsak ezt beszélte el minden tartozkodás nélkül, hanem még a szabadkőművesi jelvények közül is kettőt megmutatott nekem, ezek egyike egy kis négyszögű kötényke volt fehér atlasból, melyre egy kereszt s e körül rózsafüzér volt remekül kihimezve; a másik egy zöld, gondolom krisapál aranyba foglalt kereszt.

Ha áll amit sokan s főleg a fisztelendő urak állítanak sőt irnak is, hogy a szabadkőművesek társasága keresztvétség elleni szövetség, ugy a fentebb leírt, élő szememmel látott jelvények különös negációit képeznek, mit csak akkor érzhettem volna meg, ha e részben a nélkül, hogy szabadkőműves legyek, annyit tudtam volna mint most magam s legtöbb művelt ember.

Lenoir Dubignon szerint azon időben egy szabadkőművesi Loge létezett, Concordia nevű, ezt ő nekem a szabadkőművesi gyűlhelyek térképében ki is mutatta.

Mikor Lenoir fölünk távozott és meghalt, e jelvényeket s egy csomag kettőnyen bepecsételt iratot báró Naláczy Józsefnek hagyta végrendeletében. Ki miként ő állítja szabadkőműves és Maitre volt.

Nyelvmívelés, színészet, irodalompártolás és muzeális gyűjtő munka, ezek a XVIII-ik századi Ardeal magyar szabadkőművességének szerény elindulása, de termékenyítő hatású irodalmi és kulturális kezdeményezései. Az ébredő nemzeti és polgári érzés félig tudatos félig öntudatlan erőmutatásai! Kezdeményezők és megvalósítók a páholy bizalmas és titkos magányában ébredtek hivatásukra épügy mintahogy a testőrök a bécsi páholyok műhelyeiben nyertek ihletet és támogatást nemzeti irodalmunk művelésére. De alig kezdte meg békés kulturális munkásságát a cluji szabadkőműves páholy, a szövetség élete felettmaris viharfelhők kezdtek gyülekezni. Alba de jos vármegye gyűlésén az ardeali szabadkőművesek teljes névjegyzékét felolvasták és elhatározták, hogy az ardeali országgyűléstől kérni fogják, hogy az Ardeal területen működő „ötödik vallásfelekezetenek, a szabadkőművességnek működését tiltsák el. A javaslat nem került az ország-

gyűlés elé, de a szabadkőművesek mindvégig félték, hogy az erősen katolikus hatás alatt álló alsófehérmegyei rendek felvetik a kérdést. Ebben az időben a francia forradalom eszméi elementáris erővel törnek utat a szabadkőművesek soraiban is. Martinovics majdnem minden hivatást a pesti és felvidéki „testvérek” soraiból toborozta. Kazinczy Ferenc szintén így kerül összeköttetésbe és ezt a barátságot és tiszteletet élete végéig megőrizte vele szemben és nem szégyellte olyan időkben is hangoztatni, amikor az még mindig veszélyes volt, sőt szinte az életébe került. De a bécsi titkos rendőrség éppen a „Nagylelkűség” kalapácsvezető mesterének titkos feljelentése nyomán tudomást szerzett az összeesküvőről és vérbefojtja a magyar jakobinusoknak a rendi társadalom életét veszélyeztető szándékát. Az erdélyi szabadkőművesség és ezen belül a cluji páholy is a szövetség mérsékelten haladó szárnyához tartoztak. Nincs tudomásunk arról, hogy a francia forradalom eszméi talajra találtak volna a még működő erdélyi páholyokban. A Martinovics összeesküvés tragikus vége végleg megpecsételte a szabadkőművesség sorsát. A páholyok vezetői hiába követték el mindent a lojalitás látszatának megőrzésére, kéréseik, panaszaik, ígéreteik nem használtak semmit. A királyi hatalom jobbnak látta ha a páholyok „önként” beszüntetik működésüket. 1795 június 6-ikán pedig császári rendelet tiltja be az egész Habsburg-birodalom területén a titkos társulatok működését. Ez a rendelet egy csapásra véget vet az ardeali szabadkőművesség fejlődésének és annak keretén belül a cluji páholy szépen megindult irodalmi és kulturális munkásságának is. De a páholyokban megszületett és a szabadkőművesektől elvetett eszmék tovább élnek és terjednek, immár nem a páholyok rejtett és óva őrzött titkaiként, hanem az ébredő nemzeti érzés zászlójára írva egyre több és több embert lelkesítve és mozdítva meg az elnyomott magyar nyelv és műveltség érdekében!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Titkári beszámoló

Az Unio □ 1985—36. évi munkásságáról

Készítette: M. V. titkár tv.:

A szept. 18-án megtartott munkaév-megnyitó beszédében a főmester tv. hangsúlyozta, hogy az új munkaévvvel az Unio □ 50-ik munkaéve kezdődik. Az „Unio □ a mult tanulságain okulva, jövőbenéző szemmel fog ünnepelni. Az ünnepség egyik része lesz: 1) az Unio □-nak jegyzőkönyveiből kivonat készül a párhelyok részére néhány példányban, 2) a jegyzőkönyvek és egyéb adatok alapján körülbelül 80 oldalon megjelenik az „Unio“ □ története. A □ a főmester vezetésével erős propagandát fog kifejteni, hogy a mű jóvedelméből megfelelő összeg maradjon a □ kulturális alapja részére, 3) ha így a szükséges pénzalap meglesz, a nagyközönség részére külön összefoglaló munka fog megjelenni az Unio □-tól végzett munka megvilágítására.

A fényes mult munkára kötelezi a jelen nemzedéket, hogy megvalósítsa a főmestertől körvonálozott és évekre kiterjedő munkatervet.

Az Unio □ vállalta a munkát. A munkához új munkásokat keresett. E célból beható, heteken át tartó bizottsági előkészítés után megállapította azokat a szempontokat, amelyek az új munkaerők kiválasztásában vezetni fogják. Ma a szabadkőművesség ellenségei erősebbek, mint valaha; a szabadkőművesség feladatai nagyobb áldozatot, állhatatosságot, lelki bátorságot kívánnak a szabadkőművesség munkásaitól, mint régebben a demokráciák és liberálisizmus idejében, ezért a mai idők megkivánják, hogy csak minden szempontból megfelelő örök és munkások állítsanak az épületek őrzésére és az épülő templom falaihoz. Tudnunk kell minden egyes felveendő inasnál, hogy a készülő épület melyik részénél alkalmazható. Ez a munka lelki, erkölcsi rátermettséget, anyagi áldozathozást igényel.

A háboru utáni Romániában a szabadkőművesség, amint egyik előadó-testvérünk megállapította, olyan szükségesség, hogy ha nem volna, meg kellene csinálni, mert az együttlako népek együttélése, kölcsönös megértése, a gazdasági válság által támasztott ellentétek csak szabadkőműves érülettel oldhatók meg.

A kulturális bizottság ezért úgy állította össze az évi munkatervet, hogy megismertesse a testvérekkel a románság szellemi, társadalmi, anyagi helyzetét. Az előadásokban feltárulnak azok az erők, amelyek az itt élő népek békés együttélését elősegítik, vagy hátráltatják. Ezeknek az erőknek az ismeretében előadóink a regátba mennek, hogy az ottani testvérek előtt ismertessék tárgyilagos előadásban helyzetünket és keressék az egymásmegértés utjait.

A munkaterv az alapos kutatást igénylő tanulmányozás miatt még első részében sem valósult meg e munkaévben, a második része, amely sok előfeltétel biztosításától függ, a jövő munkaévben kerülhet megvalósításra. Nehéz munka, az eredmény sem azonnal látható, de megéri a fáradságot, mert a szabadkőművesség életében minden lerakott téglá az előrehaladás egy lépcsőfokát jelenti.

Szükségesnek tartotta a □, hogy különös gond fordítsassék a munkásnevelésre, a munka iránti érdeklődés felkeltésére és ébrentartására, ezért havonkénti oktató előadások tartását határozta el, hogy ifju tanítványaink a célokat világosan látó és mérlegelő, erős meggyőződésű szabadkőművesekké váljanak. Mert, bár szabadkőműves érülettel jönnek közénk ifju testvéreink,

csak a folytonos gyakorlás útján válhatik bennük olyan gyakorlati valósággá a szabadkőművesség, hogy a profán életben minden kérdéssel szemben szabadkőműves módon reagáljanak.

A megtartott előadások a következők voltak: Dr. K. J. vendég tv.: Az európai ember világnézeti válságai. M. K. vendég tv.: Jánosnapi ünnepi előadás. Dr. Sz. I. tv.: Megemlékezés Costa Foruról. B. S. tv.: A román ifjúságról. Dr. Sz. I. tv.: Az igazságszolgáltatási és fegyelmi eljárás javaslatának ismertetése. Dr. P. G. tv.: Dinamikus világszemlélet. Dr. F. J. tv.: Palesztina és a zsidóság. S. M. tv.: Románia sportproblémái. D. I. tv.: Románia nagyipara. J. J. tv.: A magasabb fokokról. H. S. tv.: Híresebb román tudósok. Dr. J. E. tv.: Aranka György és kora. B. S. tv.: Román polgárság. Dr. P. G. tv.: Az indiai Yoga rendszer. Dr. B. E. tv.: Gondolatok a szabadkőművességről. Dr. F. J. tv.: törvényegységesítés. D. I. tv.: A fascista gazdálkodás. Dr. B. E. tv.: A szabadkőművesség jelentősége és hivatása hazánkban. Dr. Sz. I. tv.: A születésszabályozás problémája.

Páholyunk munkairányát és általában az erdélyi szabadkőművesség munkairányát akarja pontosabban és egységesebben megvonni az a bizottsági előkészítés alatt álló indítvány, amely hosszabb időre szóló, kész munkatervvel akarja eredményesebbé tenni a munkaközösségi értekezletek munkáját. Reméljük, hogy a legközelebbi □□ közti értekeztet már kalapács alá veheti a munkatervet.

Említsük meg az év fontosabb eseményeit és mozzanatait.

Az *Unio* □ érdemes főmestere hosszas fáradozásait siker koronázta, mert 1935. dec. 14-én a *Humanitas* □ Baia-Mare kel.: megkezdte működését. Kívánjuk leánypáholyunknak, hogy a V.: E.: N.: É.: M.: acélozza meg erőit a világosság terjesztésére kifejtendő munkájában. A megvilágosító munkán nagyszámu *Unio*-tv.: vett részt főmesterük vezetésével.

A □ megszervezésében kifejtett munkásságuk elismeréseképpen dr. J. J., H. B., dr. H. P. és B. F. testvéreket tiszteletbeli tagokul választotta a *Humanitas* □.

Nagy ünnepe volt □-unknak a június 22-i és 23-i munka, amikor a kel.:-ünkön tartott rk. nagygyűlés és □-közi értekeztet alkalmával körünkben láthattuk S. L. nagymester-festvérünket.

Az *Unio* □ a János-napi ünnepi munka alkalmával S. L. nagymester testvért a □ tiszteletbeli tagjává avatta.

Örömmel vettük tudomásul, hogy két román testvér-□, a *Labor* és az *Infrațirea Neamului* ismét megkezdte működését. A megbeszélések rendjén megállapodás történt a párhuzamos, együttes munkálkodásra. Így remény van arra, hogy a □-ban kitermelt eszmék a román testvérek segítségével meg is valósulhatnak. Egymás munkáit kölcsönösen látogattuk.

Dr. J. E. tv. kutató munkája az *Unio* és a testvér□-ok segítségével eredményesen folyik. Egyik szabadkőműves munkája a napokban hagyta el a sajtót.

Sz. J. tv.: profán elfoglaltsága miatt a *Humanitas* szerkesztését L. I. testvérünk vette át, ki minden nehézség ellenére is a legnagyobb odaadással látja el a lap szerkesztését.

Sz. J., J. E., Sz. I., D. I., Ü. J. testvérek előadásokat tartottak a testvér □-ok munkáin.

Az *Ințelegere și Progres* □ kérésére előadó testvéreket ajánlottunk fel.

A múlt év sem telt el gyász és veszteség nélkül. Örök kel.: -be költözött □-unk régi, érdemes tagja, Kovács Dezső, a ref. kollegium igazgatója. T. Gy. tv.: emlékezett meg róla az okt. 30-ki gyászmunka keretében.

Két testvért törlés következtében veszítettünk el.

Tartottunk 34 elsődoku munkát, 5 másodfoku munkát, 6 harmadfoku munkát, több kutatóbizottsági, tisztiértekezletet, több világosság és mester-értekezletet.

H I R E K A N A G Y V I L Á G B Ó L

Gombossy József tv.: Súlyos veszteség érte a fiatal *Humanitas* páholyt Baia Mare kel.:én. Gombossy József tv., nyugalmazott főerdőtanácsos, a páholy titkára és egyik legtevékenyebb alapító tagja május 30-ikán, hat hónapi szenvedés után örök kel.: -be költözött. Gombossy tv.-t negyven évvel ezelőtt Eperjesen vették fel a testvéri láncba és egész életén át minden cselekedetében igazi szabadkőműves volt. Az szk. eszméket szolgálta addig is, amíg nem volt módjában páholy munkát végezni, de amint városában megnyílt a lehetőség arra, hogy páholyt alakítsanak, pártatlan lelkeséggel tett meg mindent ennek érdekében. Teljes odaadással vett részt a *Humanitas* páholy megalapításában és a páholy érdekében utolsó percig nagy szeretettel dolgozott. A szabadkőművesség egy kitartó, szilárd testvért, igen értékes láncszemet veszített benne, akinek emléke minden tekintetben méltó arra, hogy szeretettel őrizzük meg.

ANGLIA

VIII. Eduárd király a skóciai nagypáholy és az angol szk. intézmények fővédnöke. Az angliai szabadkőművesség vezetősége hivatalosan tudatja, hogy VIII. Eduárd király, nagyatyjának VII. Eduárdnak példáját követve, elfogadta a skóciai nagypáholy fővédnökségét. Ugyanakkor a yorki herceg is elfogadta a skót nagypáholy nagymesteri méltóságát. Főlatatása november 30-ikán lesz Edinburghban, amikor Szent-András napján a nagypáholy

alapításának kétszázadik évfordulóját ünnepli.

Anglia uralkodója eleget tett annak a szk. kérésnek is, hogy a három nagy angol szabadkőműves intézménynek, a „Királyi Szabadkőműves Fiunevelő Intézet“-nek, a „Királyi Szabadkőműves Lánynevelő Intézet“-nek és a „Királyi Szabadkőműves Jótékonsági Intézmény“-nek nagyvédnöki tisztét vállalja. Ezeket az intézményeket, ugyanúgy mint a „Királyi Szabadkőműves Korház“-at pénzádományaival is támogatni fogja.

Mindez erkétségtelen bizonyítéka annak, hogy VIII. Eduárd, mint uralkodó is megőrizte trónörökös korában tanúsított nagy rokonszenvét a szabadkőművességgel szemben.

A londoni *Freemason* szk. folyóirat szerint az angol nagypáholy egyik utolsó ülésén a nagymester főlemlítette, hogy kételyek merültek föl, helyes e, ha vakolásoknál az első pohárköszöntőt a királyra és a „szk. céhre“ mondják. Amennyire az előzményeket ismeri, ez a szokás a XVIII. század elején kezdődött. Sőt egyes adatok szerint Skóciában már Jakab király idején, 1412-ben ez volt a szokás. De minden esetre Viktória királynő és VII. Eduárd király egész uralkodása alatt állandóan gyakorolták ezt. Tekintve a jelenlegi uralkodó „csodálatra méltó“ részvételét a szk. törekvésekben, helyes tehát — mondta a nagymester — ha a hozzávaló ragaszkodás külső jele képen is ezt a szokást még nyomatékosabban fenntartják.

A svéd királyt az angol nagypáholy tiszteletbeli tagjává választottak. A *Freemason* jelentése szerint Gusztáv svéd királyt az angol nagypáholy tiszteletbeli tagjává választotta. Ez a választás az angol és svéd nagypáholyok között az utolsó években lefolyt kölcsönös látogatásokkal áll kapcsolatban. Előbb az angolok látogattak Stockholmba és ezt a látogatást a svéd páholyok egy küldöttsége Arvid Lindman tengernagy tv., a svéd nagypáholy nagykancellárjának vezetése alatt a múlt év őszén adta vissza. Az angol és svéd páholyok között különben rég idő óta szorgalmasan ápoltt kapcsolatok állanak fenn. A svéd királynak az angol nagypáholy tiszteletbeli tagjává való választása még szorosabbá teheti ezeket a kapcsolatokat.

EGYESÜLT ÁLLAMOK

Negyvenezer dolláros szk. pályadíj egy súlyos betegség leküzdésére. Az Egyesült-államok skót ritusu szabadkőművességének északi főtanácsa 40.000 dolláros pályadíjat tűzött ki a *Dementia-praecox* nevű betegség leküzdésére. Ez a betegség ma igen súlyos pusztításokat végez s az elmegyógyintézetek betegeinek legalább 20 százalékát a *Dementia-praecox* esetek teszik ki. A betegség, melyet főleg teljes erejükben levő fiatalabb emberek kapnak meg, folyton nagyobb kiterjedést vesz föl, úgy hogy valósággal az emberiség egyik nagy veszedelmének tekinthető. Bár a szakértők nem várják, hogy a pályadíj nyomán meginduló kutató munkának azonnali hatása lesz a betegség gyógyítására, mégis aztremélik, hogy komoly lépésekkel fogja előre vinni a betegség okának kiderítésére és ennek nyomán a gyógyítási módszerek kidolgozására irányuló tudományos munkát. — A pályadíj kítüzéséről szóló hír a mi számunkra azért is érdekes, mert mutatja, hogy az amerikai szk.-ek az emberiség érdekében folytatott nemes munkájuk keretei között milyen áldozatokra képesek távolabbi eredményeket ígérő tudományos célkitűzések érdekében is.

A palesztinai zavarok és a szabadkőművesség. A hónapok óta tartó zavarokkal kapcsolatban az összes palesztinai páholyok felszólításokat intéztek tagjaihoz, figyelmeztetve őket szk. testvéri kötelességeikre. A Palesztinai Nemzeti Nagypáholy, a *The National Grand Lodge of Palestina* nagytitkára, Aboulafiah tv., a nagymester utasítására következő felszólítást intézte a testvérekhez:

A jelenlegi palesztinai zavarokra való tekintettel az érdemes Nagymester testvér utasított hogy figyelmetek hívjam fel a következőkre: minden szk. tv. kötelessége, hogy mindenhol és minden időben elősegítse és tevékenységével támogassa az emberek közötti békét. Elvárjuk tehát, hogy ebben az irányban minden testvér teljesíteni fogja kötelességét és befolyásával, tanításával és irányításával környezetében és ismerősei között arra fog törekedni, hogy érvényesüljön Isten akarata, mely az emberi lények életének megtartására irányul s a békét és egyetértést kívánja minden teremtmény között.

Ugyanakkor tudatja Aboulafiah nagytitkár, hogy a nagymester a Jeruzsálem keletén dolgozó Nur-El-Hikmeh No. 11 páholy két tagját Najeah Antone és George Abdul Messieh tv.-eket kizárta a szk. láncból, mert az utóbbi időben olyan magatartást tanúsítottak és olyan cselekményeket követtek el, melyek nem egyeztethetők össze szk. kötelességeikkel. A két kizárt tv. nem felelt meg annak a felszólításnak sem, hogy változtassanak magatartásukon. A nagymester erre elrendelte, hogy minkettőlük összes jogaik elvesztésével kizárják a szabadkőművesek közül.

A Jeruzsálem keletén dolgozó *Symbolische Grossloge von Deutschland im Exil* hasonló kiáltvánnyal fordult tagjaihoz, mint a Palesztinai Nemzeti Nagypáholy.